

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.31>

УДК 336.76:004.738.8

Н. Б. Демчишак,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6852-7405>

А. Р. Клек,

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-9812-5105>

З. М. Цветкова,

магістрант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7443-6636>

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНТЕХ-ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ НА ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ І ЦИФРОВІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ

N. Demchyshak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,

Money circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv

A. Klek,

Postgraduate student of the Department of Finance, Money Circulation, and Credit,

Ivan Franko National University of Lviv

Z. Tsvetkova,

Master's student of the Department of Finance, Money circulation and Credit,

Ivan Franko National University of Lviv

INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL FOUNDATIONS OF THE UKRAINIAN FINTECH ECOSYSTEM FORMATION: THE IMPACT OF INVESTMENT RISKS ON INNOVATIVE ACTIVITY AND DIGITALIZATION OF ENTERPRISES

У статті розкрито сутність поняття «екосистема», «фінансові технології», «цифровізація» та «інвестиційні ризики». Аргументовано, що впровадження інновацій та цифрових технологій на вітчизняних підприємствах в умовах сьогодення, окрім переваг, створює нові виклики та пов'язане із зростанням потенційних ризиків. Класифіковано та розкрито сутність окремих видів ризиків з акцентом на кіберризиках, доведено значимість вчасного реагування на них. Розглянуто інституційно-правове забезпечення та роль держави у стимулюванні розвитку фінтех-екосистеми України. Виявлено сильні і слабкі сторони, можливості та загрози формування фінтех-екосистеми України на основі SWOT-аналізу. Проаналізовано динаміку розвитку електронної комерції та її значення для підприємств в умовах цифровізації. Обґрунтовано напрями вдосконалення інституційних основ формування фінтех-екосистеми України. Аргументовано важливість ефективного управління інвестиційними ризиками, враховуючи їх вплив на інноваційну активність і цифровізацію бізнесу в умовах війни та необхідності післявоєнного відновлення.

The article reveals the essence of the concepts of «ecosystem», «financial technologies», «digitization», and «investment risks». It argues that the introduction of innovations and digital technologies in domestic enterprises, despite their advantages, creates new challenges and increases potential risks. Various types of risks, with a focus on cyber risks, are classified and analyzed, emphasizing the importance of timely response. The law on cyber security, which provides for the creation of a national cyber security system and other mechanisms for protection against cyber threats, has been highlighted. The institutional and legal framework, as well as the role of the state in promoting the development of Ukraine's fintech ecosystem, are considered. The key principles and fundamental principles of the Fintech Development Strategy in Ukraine until 2025 are listed. A SWOT analysis identifies the strengths, weaknesses, opportunities, and threats related to the formation of Ukraine's fintech ecosystem. This analysis allows us to understand the current situation in the financial market and is the basis for developing effective

strategies for the further development of fintech. It is established that the analysis of key opportunities for expanding the implementation of such technologies and optimizing business processes based on them is an important step in determining the advantages and resources that can be maximally used for the set goals. The article examines the dynamics of e-commerce development and its significance for enterprises in the context of digitization. Directions for improving the institutional foundations of the fintech ecosystem in Ukraine are substantiated. Emphasis is placed on the need to focus on strategic guidelines for the development of innovative activity and digitization of enterprises during the war period, the implementation of which should be institutionally facilitated by the state. A list of such strategic guidelines is provided. The article emphasizes the importance of effective investment risk management, given their impact on innovation and business digitization amidst the war and the necessity of post-war recovery.

Ключові слова: *цифровізація, екосистема, фінтех, інновації, кіберризики, інвестиційні ризики, інституційні основи, стратегія.*

Keywords: *digitization, ecosystem, fintech, innovations, cyber risks, investment risks, institutional foundations, strategy.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах фінтех-екосистема України знаходиться на етапі активного формування, що пов'язано із динамічним переходом від традиційних форм організації ділових відносин до інноваційних. Це своєю чергою передбачає розробку та використання новітніх цифрових технологій та залучення інвестицій. Такі зміни стали більш актуальними в умовах поширення пандемії коронавірусу, дії воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення. Підприємства, які швидко адаптувалися до нових викликів, зокрема онлайн формату й продовжили надавати свої послуги без перебоїв, мали можливість зберегти фінансову стабільність в умовах кризи. Вплив новітніх інноваційних технологій на сучасний ринок таким чином лише продовжив зростати в Україні, тому процеси цифровізації стрімко розвиваються і проникають в усі сфери, пропонуючи клієнтам нові та зручні

фінансові продукти та послуги. Однак реалії сьогодення також демонструють одночасне зростання інвестиційних ризиків, що в свою чергу впливає на інноваційну активність та цифровізацію підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еволюція цифрових технологій під впливом інновацій та зародження фінтех-екосистем привертає увагу багатьох учених-економістів. Окремі аспекти із окресленого розглядалися у наукових працях таких дослідників, як О. Барановський, Д. Ванькович, А. Іващенко, В. Коваленко, В. Корнєєва, А. Крисоватий, М. Крупка, Т. Майорова, С. Науменко, С. Онишко, Н. Пайтра, О. Підхомний, М. Рубаха, Л. Ткачик, О. Щуревич та інші. Попри значну кількість публікацій зазначена проблематика залишається актуальною для дослідження у непередбачуваних умовах воєнного стану та зважаючи на ризики післявоєнної відбудови України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідити вплив інвестиційних ризиків на інноваційну активність і цифровізацію підприємств в контексті окреслення інституційно-організаційних основ формування фінтех-екосистеми України.

Виклад основного матеріалу. Передусім розглянемо теоретичні аспекти, які пов'язані із визначенням поняття «екосистема», яке почало широко використовуватись у економічній науці відносно недавно та запозичено, як вважається, з біології, де основною ідеєю екосистеми є тісний взаємозв'язок, завдяки якому її елементи та система в цілому розвиваються. У природничих науках можливість виживання екосистеми зростає зі збільшенням кількості пов'язаних із нею живих організмів (в економічному сенсі – це підприємства, організації, фінансові інститути тощо).

Так у своїх наукових роботах Р. Айрес проводить аналогії між природними процесами та сферами діяльності підприємств різних галузей економіки [21]. Підприємства за своєю суттю аналогічні до живих організмів у контексті цих аналогій, адже бізнес споживає матеріальні ресурси, переробляє їх, виробляє готову продукцію чи послугу і конкурує між собою за різні вигоди або ж ринкові переваги, відповідно усе це і відбувається в межах певної екосистеми.

Водночас, як стверджує І. Краснова, основна характеристика екосистеми полягає у тому, що вона дає змогу та заохочує участь великих та малих організацій, а також окремих людей разом створювати, масштабувати та обслуговувати ринки, що перевищують можливості будь-якої однієї організації [8].

Тобто базовим у розумінні особливостей поняття «екосистема» є наявність певної кількості учасників, які взаємодіють один з одним, обмінюючись ресурсами (товарами, послугами, інформацією тощо) на взаємовигідних умовах, що кінцево сприяє загальному «успіху» всіх учасників та одночасному прогресу системи в цілому. На наш погляд, власне для позначення особливої і визначальної ролі такої органічної єдності, її важливості для досягнення цілей функціонування певних систем і почало використовуватись поняття екосистемності.

Натомість фінансові технології або фінтех (англ. мовою від «financial technology», скорочене «FinTech») являє собою порівняно нову галузь не тільки в Україні, але і у світі. Зокрема П. Шуфель під фінансовими технологіями розуміє нову фінансову галузь, яка застосовує різноманітні технології для поліпшення фінансової діяльності [23]. Учені А. Семенов, Я. Кривич, С. Цирулик фінансові технології розглядають як послуги, що надаються технологічними компаніями за допомогою спеціального програмного забезпечення та зосередженні на фінансових потребах клієнтів [16].

Назагал, у ході вивчення та узагальнення літературних джерел і позицій вчених можна зробити висновок, що єдиної думки щодо визначення сутності фінансових технологій не існує, а багато із поширених дефініцій концептуально перегукуються. Проте у більшості пропонованих ученими визначень фінтеху простежується ключова особливість їх розуміння виходячи із того, що ці технології практично не можуть функціонувати без цифровізації. Цифрові технології, будучи базою надання фінансових послуг та розробки нових фінансових продуктів, які у тім числі є результатом фінансового інжинірингу, стимулюють проникнення інновацій у фінансову діяльність підприємств, модернізуючи підходи до її організації у різних аспектах.

Відтак, цифровізація – це механізм зміни загальної бізнес-моделі ведення підприємництва для отримання нових покращених характеристик роботи з метою оволодіння конкурентними перевагами, створення додаткової вартості та підвищення ефективності існуючих бізнес-процесів [15]. Водночас одним із проявів цифровізації, з точки зору Г. Мельничук та О. Марченко, є імплементація інноваційних та цифрових технологій у бізнес-процеси підприємства, завдяки чому відбувається їх оптимізація, зростає продуктивність та ефективність [10]. Водночас, впровадження інновацій та розвиток цифровізації на вітчизняних підприємствах в умовах сьогодення, генерує нові виклики та сприяє зростанню ризиків. До ключових із них можна віднести кіберризики, загалом інвестиційні та технологічні ризики.

Безумовно значну загрозу в умовах війни та загалом зростання залежності від цифрових технологій та використання інноваційних рішень у вигляді програм і додатків суб'єктами господарювання становить кіберризик, що виникає внаслідок специфіки середовища цифрових фінансових технологій, який може призвести до серйозних втрат. Інколи кіберризики можуть стримувати підприємства від впровадження інновацій, що у свою чергу може призвести до відставання від конкурентів, які є більш схильними до ризику.

Варто зазначити, що у 2018 році було прийнято Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який передбачає створення національної системи кібербезпеки та інші механізми захисту від кіберзагроз. Окрім цього передбачалось, що уряд України активно сприятиме розвитку кібербезпеки, зокрема, через підтримку кібербезпекових заходів та ініціатив, фінансування проектів з цієї галузі, розробку та впровадження національної стратегії кібербезпеки [7]. Ухвалення цього важливого нормативно-правового акту свідчить про те, що важливість цієї сфери належним чином усвідомлюється на рівні держави та є перспективні намагання реагувати на відповідні, нові для країни та суспільства, загрози. Водночас, вважаємо, цей закон формує також інституційно-організаційні основи розвитку фінтех-екосистеми України в частині безпекових викликів. Відзначаємо при цьому і складність впливу на дану сферу, що підтверджує іноземний досвід. Очевидно

питання безпеки в умовах прогресу цифрових технологій будуть розглядатись у різних нормативно-правових актах у міру виникнення і використання певних цифрових продуктів та інструментів.

Інноваційна активність та цифровізація завжди орієнтовані на зміни, а отже пов'язані із значною невизначеністю економічної ситуації та поведінки контрагентів. Тому інвесторам та власникам бізнесу важливо вчасно визначати, аналізувати та оцінювати можливий вплив інвестиційних ризиків при залученні коштів у проекти. Інвестиційні ризики – це певні загрози або ймовірність повного чи часткового недосягнення запланованих цілей інвестування, таких як прибуток або соціальний ефект, результатом чого зазвичай є отримання збитків [2; 9].

Характерно, що інвестиційні ризики не лише призводять до збитків, але їх виникнення може дати змогу ідентифікувати певні слабкі місця у фінансово-господарській діяльності, інколи вказуючи на потенціал позитивних змін і трансформацій для конкретного бізнесу чи галузі. Втім, як показує практика, у більшості випадків інвестиційні ризики все ж є джерелом втрат, тому потрібно володіти інформацією про усі можливі їх види, які можуть виникати та впливати на фінансове становище та бізнес-процеси в середині підприємства чи організації, а також у контексті відносин із діловими партнерами, інвесторами, власниками, державними інституціями.

Узагальнюючи різноманітні класифікації видів інвестиційних ризиків, можна виділити їх групування на:

- систематичні ризики – залежать від несприятливих умов в усіх сферах: політичний ризик; загальноекономічний ризик; правовий ризик;
- несистематичні ризики – залежать від умов конкретного проекту: ризик учасників проекту; фінансовий; маркетинговий; екологічний ризик [3].

Як правило загальноекономічні, політичні та правові ризики виникають під впливом зовнішніх умов реалізації інвестиційних проектів, а інші види ризиків викликані помилками організування конкретних інвестиційних проектів і їх плануванням тощо [3]. Вищезазначені види інвестиційних ризиків є достатньо поширеними та простежуються у багатьох проектах, які

характеризуються новизною для суб'єктів, при цьому часто виникнення одного з них спричиняє подальші зміни у всій системі впровадження інновацій та цифровізації бізнес-структури. Важливо розуміти і те, що систематичних ризиків будь-якому підприємству уникнути неможливо. На противагу їм несистематичним ризиком можна управляти, мінімізуючи останній, що залежить від ефективності менеджменту на підприємстві.

Не менш важливими для оцінки та запобігання є технічні ризики, які полягають у:

- некоректному виборі технологій, які не відповідають потребам та цілям підприємства;
- збоях та помилках при реалізації інноваційних проектів;
- демотивації та неготовності персоналу до впровадження та роботи з новими технологіями;
- несумісних нових технологіях з існуючими система діяльності підприємства тощо [3].

Розглядаючи питання впливу ризиків на інноваційну активність і цифровізацію бізнесу доцільно відзначити адаптацію відповідних інституційно-організаційних основ, які служать розвитку водночас і фінтех-екосистеми в країні.

Саме враховуючи об'єктивні виклики, які постали перед українськими підприємствами, уряд прийняв рішення про створення Міністерства цифрової трансформації України, шляхом реорганізації Державного агентства з питань електронного урядування [5]. В результаті чого Кабінет Міністрів України Постановою «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18 вересня 2019 р. затвердив Положення про це Міністерство, в якому визначено основні пріоритетні напрями впровадження цифровізації [12].

Окрім цього 15.07.2021 р. з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів був ухвалений Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [6]. Своєю

чергою з'явилося і розуміння того, що із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог. Тому цілком доречно і своєчасно розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. було схвалено «Концепцію розвитку цифрових компетентностей» [13]. Проте, вважаємо, формування таких компетентностей є питанням довготривалим, успіх якого залежатиме від їх розвитку фактично починаючи із школи, надалі в університетах, а також загалом упродовж життя. Останнє потребуватиме належного рівня культури серед керівників і власників бізнесу в частині розуміння необхідності вдосконалювати такі компетентності і цифрові навички серед своїх працівників за рахунок, як приклад, тренінгів, курсів тощо. На наш погляд, відповідна цифрова культура в Україні поки лише формується, а розуміння ролі цифрових технологій і фінтеху зокрема, як вагомим конкурентних переваг у вітчизняному соціумі ще недостатнє. Власне розвиток відповідних інституційно-організаційних основ повинен сприяти таким процесам. Тому важливо, що удосконалення цифрових компетентностей розглядається на рівні загальнодержавної концепції.

Для забезпечення стабільності фінансової системи України та розробки ефективної стратегії розвитку країни була схвалена Стратегія розвитку фінансового сектору до 2025 року, яка уже безпосередньо стосується проблематики формування фінтех-екосистеми на основі імплементації певних інституційно-організаційних механізмів. Ця стратегія визначає п'ять стратегічних напрямків:

1. Забезпечення фінансової стабільності.
2. Сприяння макроекономічному розвитку.
3. Підвищення фінансової доступності.
4. Розвиток фінансових ринків.
5. Просування інновацій [17].

Кожен з цих напрямків має свої стратегічні цілі та показники успішності. Цілями реалізації такої Стратегії було визначено сприяння сталому економічному зростанню України, забезпечення макрофінансової стабільності, підвищення надійності та технологічності фінансової системи, досягнення європейських стандартів на фінансовому ринку, підвищення довіри до фінансового ринку [17].

Розглядаючи ключові напрями, задані Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, Національним банком України була розроблена Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Головна мета – розбудова інноваційного фінансового ринку з масштабною фінансовою інклюзією (громадян і бізнесу) та зручними й безпечними в користуванні сервісами й продуктами, доступними за ціною та каналами поширення [18].

Також, Національний банк України виділив ключові принципи та фундаментальні засади для досягнення стратегічних цілей Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року (рис. 1):

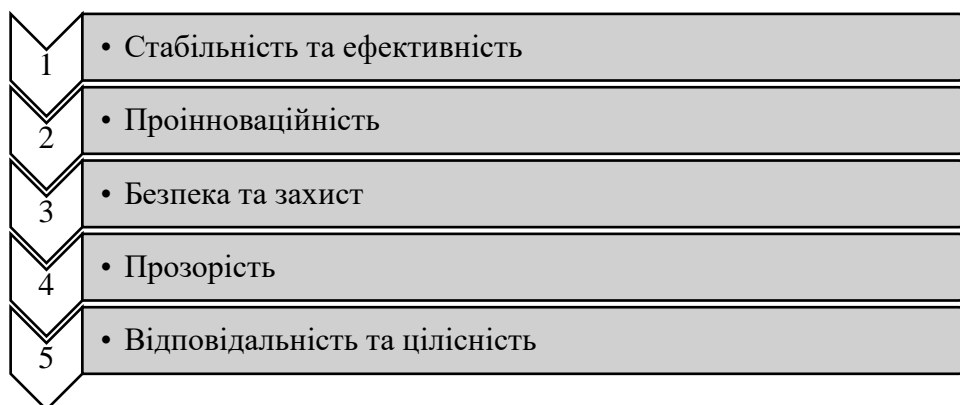

Рис. 1. Ключові принципи та фундаментальні засади Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року

Джерело: [18]

Щодо стабільності та ефективності, то йдеться про забезпечення регулювання фінансового ринку насамперед для підтримки його стабільності. Підвищення ефективності фінансових інституцій може забезпечуватись завдяки діджиталізації індустрії. Проінноваційність полягає у масовому поширенні та проникненні фінансових інновацій, що може істотно поліпшити ефективність витрат та конкурентоспроможність фінансової системи. Підтримка фінтех-ринку через запровадження прозорих сучасних методів регулювання може

підсилити цей процес, особливо якщо розглядати світові практики регулювання, де поєднується, з одного боку, інноваційно-дружнє регулювання, а з другого – захист споживача. Водночас забезпечення сталого розвитку фінтех-індустрії потребує нових стандартів надання послуг та захисту прав споживачів. Крім того, діджиталізація фінансового ринку (адаптація євродиректив PSD2, запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації, миттєвих переказів тощо) актуалізує питання підвищення кіберзахисту й інші безпекові виклики.

Підтримка діджитал-трансформацій на фінансовому ринку потребує прозорого та відкритого регулювання, в основі якого – рівні умови для розвитку інновацій у всіх учасників ринку. При цьому акцентується на ретельній підготовці до запровадження будь-яких нових видів політики та регулювання. Декларується дотримання принципу цілісності, який передбачає наявність єдиної фінтех-екосистеми та стимулювання розвитку всіх її елементів [18]. Відтак, важливо, що схвалена НБУ стратегія з-поміж іншого акцентує особливу увагу на необхідності адаптації відповідних інституційно-організаційних механізмів, тобто законодавства та інструментів регулювання відносин, які можуть виникати у тім числі в межах фінтех-екосистеми України, яка формується, зокрема й під час війни, та може бути однією із рушійних сил для відновлення економіки після перемоги.

Безумовно війна внесла суттєві корективи та сформувала нові напрями розвитку процесів цифрової трансформації, що зумовлює пошук нетрадиційних форм інноваційного розвитку підприємств та впровадження новітніх цифрових технологій і рішень у багатьох галузях і сферах діяльності для вітчизняного бізнесу. При цьому такі трансформації супроводжуються значними інвестиційними ризиками, що загалом часто прийнятно, зважаючи на високі темпи цифровізації. Як уже зазначалось, одну із найбільших загроз становлять кіберризики, які стосуються усіх учасників ділових відносин, бізнесового та клієнтського сегменту, державних інституцій.

Вважаємо доцільним виділити сильні і слабкі сторони, можливості та загрози формування фінтех-екосистеми України, зокрема в частині

інституційно-організаційних аспектів її становлення і розвитку, на основі SWOT-аналізу (табл. 1):

Таблиця 1. SWOT-аналіз формування фінтех-екосистеми України

<u>Сильні сторони (S – Strengths)</u>	<u>Слабкі сторони (W – Weaknesses)</u>
<ul style="list-style-type: none"> - технічний потенціал; - інновації; - підтримка уряду; - швидкий розвиток ІТ-галузі; - відносно невисокі витрати; - стабільність банківської системи; - вигідне геополітичне становище; - освітньо-науковий потенціал; - підтримка міжнародних інвесторів. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатнє законодавче регулювання; - низька фінансова грамотність; - обмежений доступ до фінансування; - конкуренція; - недостатньо розвинена інфраструктура; - відсутність довіри населення та низький рівень фінансової інклюзії; - інвестиційні, технологічні та кіберризика; - бюрократія та правові колізії.
<u>Можливості (O - Opportunities)</u>	<u>Загрози (T - Threats)</u>
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток електронної комерції; - розширення використання блокчейн-технологій; - розвиток крос-галузевих інновацій; - створення інкубаторів та акселераторів; - зростання ринку мобільних платежів; - підвищення рівня фінансової і загальної цифрової грамотності; - прогрес на основі стимулювання стартапів у сфері фінтеху. 	<ul style="list-style-type: none"> - війна; - непрогнозованість у період післявоєнного відновлення; - економічна нестабільність; - конкуренція; - часті зміни в законодавстві; - кібератаки; - швидкі зміни в технологічних трендах; - низькі прибутки та високі ризики.

Джерело: сформовано авторами

Отже, вище проведений SWOT-аналіз дає змогу розуміти поточне становище на фінансовому ринку і є підґрунтям для розроблення ефективних стратегій для подальшого розвитку фінтеху. Аналіз ключових можливостей для розширення впровадження таких технологій та оптимізації бізнес-процесів на їх основі є важливим кроком у визначенні переваг та ресурсів, які можна максимально використати для досягнення поставлених цілей. Аналізуючи ці можливості, можна окреслювати основні рекомендації для розвитку, напрямки інвестування та потенційних партнерів для ІТ-бізнесу, який займається розробками продуктів і рішень у галузі фінтеху, зокрема на запити суб'єктів господарювання. Це водночас пов'язано і з тим, що протягом останнього десятиліття суттєво зросла популярність використання електронної комерції в

Україні. Щоразу більше компаній, які спочатку працювали виключно в офлайн-сегменті, розглядають її як важливий стратегічний напрям свого розвитку.

За статистичними даними останніх років можна простежити значне зростання ринку електронної комерції в Україні до 2022 року. Зокрема, його обсяги були наступними:

- 2017 р. – 1 180,65 млн дол США;
- 2018 р. – 1 497,22 млн дол США;
- 2019 р. – 1 848,99 млн дол США;
- 2020 р. – 2 740,04 млн дол США;
- 2021 р. – 3 506,98 млн дол США [24] (рис. 2).

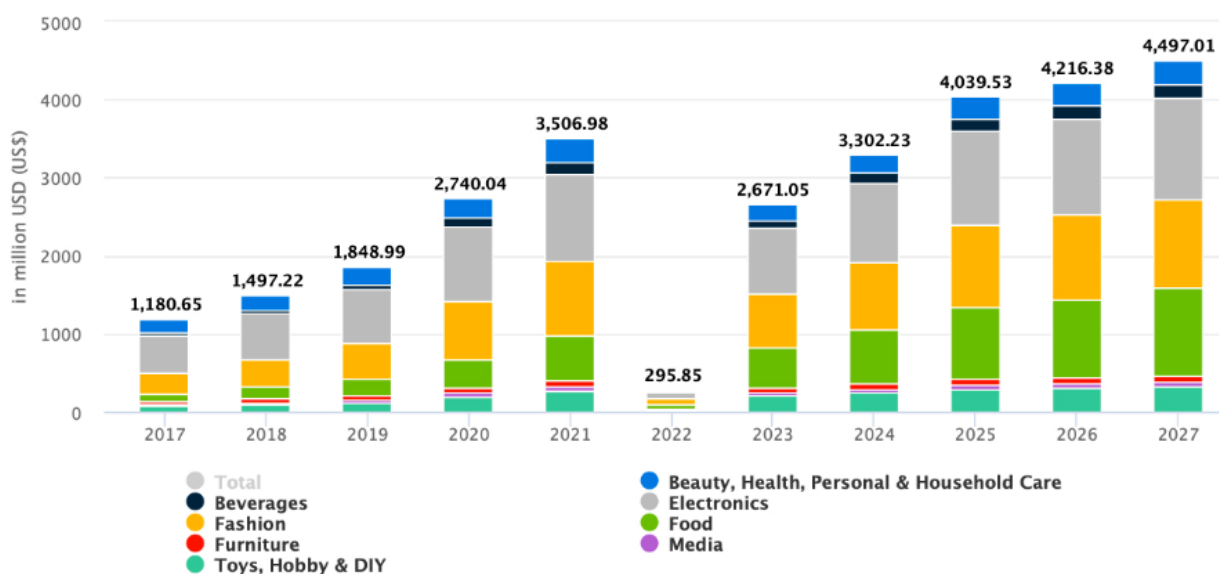

Рис. 2. Динаміка та прогнозовані значення обсягу ринку електронної комерції в Україні за період 2017-2027 рр., млн дол. США *

* Примітка. Дані 2023-2027 рр. - прогнозні

Джерело: [24]

Але у 2022 році внаслідок війни обсяги ринку електронної комерції знизились майже у 12 разів, склавши лише 295,85 млн дол США. Це падіння спостерігалось у всіх галузях, особливо в сегментах моди, меблів, іграшок і хобі, краси та здоров'я, електроніки тощо. Проте з даних рис. 2 видно, що прогнози ринку на 2023 р. були 2 671,05 млн дол США, але фактичні показники перевершили очікувані – 3 974 млн дол США [24].

Це свідчить, що обсяги ринку досягнули довоєнного рівня і, як очікується, у 2025 році перевищать цей рівень. Вважаємо, це позитивно вплине

на поживлення ділової активності в економіці, відтак потенційно виникнуть запити у бізнесу на нові рішення і продукти фінтех-компаній та ІТ-розробників.

Важливо, що за останні роки все більше підприємств розглядають можливість впровадження електронної комерції як перспективного напрямку розвитку свого бізнесу в сфері торгівлі. Поширення пандемії коронавірусу спричинило зміни в економіці, включаючи зменшення активності фізичних ритейлерів та зростання популярності онлайн-торгівлі. Це призвело до того, що багато компаній шукають можливості розширення своєї онлайн-присутності через маркетплейси, соціальні мережі та інтернет-магазини. Ці тренди в умовах війни лише посилюються. На ринку електронної комерції поширені різні бізнес-моделі, включаючи інтернет-магазини, дошки оголошень, маркетплейси та прайс-агрегатори. Протягом останніх років основними каналами продажу товарів та послуг були маркетплейси, інтернет-магазини та соціальні мережі. За аналітичними даними маркетплейси, такі як Rozetka, Prom.ua, Epicentrk.ua, Bigl, Zakupka та Allo, займають 82,6% українського ринку електронної комерції. Великі магазини, зокрема Comfy, Фокстрот, Цитрус, Eldorado, MOYO, складають 14,8% ринку, тоді як лише 2,6 % належить до мультикатегорійних підприємств [1; 22].

Зазначені тренди та інші особливості розвитку цифрової економіки дають підстави стверджувати, що найбільш складні періоди для електронної комерції в Україні минули. Навіть при продовженні військових дій ймовірно відбуватиметься зростання як споживчої спроможності, так і виробничих можливостей. Виробництво та бізнес за час воєнного стану продемонстрували гнучкість та стійкість до кризових подій, обсяги ринку зростають, і українська економіка проявляє свій потенціал навіть у цей складний період. Це, у свою чергу, закладає основи для післявоєнного відновлення.

Відтак, фінансові технології як складова цифрових справді відіграють ключову роль у сучасній економіці, що дає змогу стверджувати про поступове формування в Україні самобутньої фінтех-екосистеми, яка спрямована на впровадження технологій з метою імплементації та удосконалення фінансових послуг, розробку принципово нових продуктів і рішень у контексті прогресу

фінансового інжинірингу. Адже фінтех поєднує інноваційні технології з фінансовими послугами та розробками ІТ-спеціалістів для створення ефективних та доступних рішень для клієнтів, при чому доволі персоналізованих, що власне і потрібно часто українському бізнесу, який прагне бути конкурентоспроможним не тільки на вітчизняному, але й іноземному ринках.

Водночас зрозуміло, що спрогнозувати всі аспекти соціальної, гуманітарної і економічної ситуації після війни неможливо через невизначеність термінів завершення військових дій і масштабів руйнувань. Тому необхідно зосереджуватись на стратегічних орієнтирах розвитку інноваційної активності та цифровізації підприємств у воєнний період, реалізації яких інституційно має сприяти держава. На нашу думку, можна виділити такі загальні орієнтири, які можна адаптувати до конкретних потреб та специфіки практично будь-якого підприємства залежно від відповідальності і можливостей менеджменту, як:

1. Стійкість та адаптивність:

- визначення та пріоритезація інноваційних рішень, які можуть допомогти підприємствам продовжувати роботу та задовольняти основні потреби своїх клієнтів та бізнес-партнерів у воєнний час;
- розробка гнучких та адаптивних стратегій, які дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни в ринкових умовах та поведінці споживачів;
- застосування цифрових інструментів та платформ для забезпечення безперебійної роботи, віддаленої співпраці та захисту даних.

2. Автоматизація:

- використання цифрових рішень для автоматизації рутинних завдань, підвищення ефективності та зниження витрат;
- використання технологій штучного інтелекту для аналізу даних, прийняття кращих рішень та розробки нових продуктів та послуг за мінімальний час.

3. Кібербезпека та захист даних:

- впровадження жорстких заходів випередження кібератак та управління кібербезпекою для захисту даних та систем;
- розробка планів реагування на кібератаки та навчання співробітників основам кібербезпеки, кібергігієни та кращим практикам захисту даних.

Висновки. Можна стверджувати, що в Україні за останні роки зроблено суттєві та достатньо успішні кроки у сфері цифровізації країни. Прийнято низку законів, стратегій та концепцій, які визначають пріоритетні напрямки розвитку цифрового суспільства. Однак законодавча база в цій сфері все ще потребує удосконалення, зокрема доцільно зосередити увагу на таких пріоритетах як удосконалення інституційного забезпечення, гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, спрощення та діджиталізація бюрократичних процедур, підвищення рівня кібербезпеки, розвиток цифрових навичок населення, забезпечення доступності цифрових послуг для усіх громадян і широкої фінансової інклюзії, прозорості та відкритості процесу прийняття рішень, зокрема в частині державних послуг, створення сприятливих умов для розвитку та впровадження інновацій, у тім числі на фінтех-ринку.

Реалізація таких пріоритетів, перелік яких перманентно оновлюватиметься в кореляції з динамікою цифровізаційного поступу, дозволить Україні інтегруватися до світового інформаційного простору, сприятиме прогресу у сфері діджитал-технологій і побудови цифрової економіки та соціуму. У цьому контексті формування самобутньої фінтех-екосистеми, функціонування якої буде інституційно врегульоване, за умови управління ризиками і загрозами, дасть змогу поживити економічну динаміку та інноваційну активність українського бізнесу у довготривалій перспективі.

Література

1. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі рітейлерів протягом I півріччя 2022 року. URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet> (дата звернення: 26 квітня 2024).
2. Глібчук В.М. Вплив інвестиційних ризиків на реалізацію проектів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Менеджмент та*

підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». 2007. № 606. С. 263-270.

3. Греськів І.Р., Стасюк Н.Р., Дорош О.І. Характеристика інвестиційних ризиків та особливості процесу управління ними. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4052>

4. Демчишак Н., Лоїк Р., Лоїк А. Розвиток цифрових технологій у банківській системі України: інновації в кредитуванні, ризики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3714> (дата звернення: 25 квітня 2024).

5. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. № 829. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25 квітня 2024).

6. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 р. № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 27 квітня 2024).

7. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 27 квітня 2024).

8. Краснова І.В., Шевалдіна В.Г. Екосистема цифровізації банків. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Київ, 23 березня 2020 р. Київ. 2020. С. 34-37.

9. Майорова Т.В. Сучасні аспекти дослідження змісту поняття «інвестиційний ризик». Зб. наук. пр. КНЕУ, 2011. Вип. 26. С. 159-169.

10. Мельничук Г.С., Марченко О.І. Окремі аспекти цифровізації бізнес-процесів підприємства в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2021. Вип. 1. С. 169-185.

11. Нотовський П. В. Методичні підходи до формування стратегій управління ризиками інвестицій підприємств передачі та розподілу електричної енергії. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку науки та техніки – 2011». 2011. С. 16-21.

12. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26 квітня 2024).

13. Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-167-030321> (дата звернення: 27 квітня 2024).

14. Рубаха М., Ткачик Л., Приймак І., Демчишак Н., Юрків Р. Факторний аналіз фінансової результативності та формування стратегічної стійкості українських ІТ-компаній в умовах викликів війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. № 1(54). С. 260-281. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.54.2024.4229> (дата звернення: 27 квітня 2024).

15. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61-65.

16. Семенов А.Ю., Кривич Я.М., Цирулик С.В. FinTech технології: суть, роль і значення для економіки країни. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Економіка*. 2018. Вип. 2(67). С. 100–105.

17. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/develop-strategy2023> (дата звернення: 27 квітня 2024).

18. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku-kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist> (дата звернення: 27 квітня 2024).

19. Ткачик Л., Рубаха М., Пайтра Н., Демчишак Н., Ознамець В. Дослідження ІТ-бізнесу в Україні: тенденції, прогнози та стратегії розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 5(52). С. 353–368. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.52.2023.4128> (дата звернення: 27 квітня 2024).
20. Щукін Б. М. Аналіз інвестиційних проектів: метод. посіб. Київ: МАУП, 2002. 125 с.
21. Ayres R. On the lifecycle metaphor: Where ecology and economics diverge. *Ecological Economics*. 2004. № 48. P. 425-438.
22. Online sales: Ukraine ecommerce 2023 Analysis. URL: <https://global24.com/en/blog/online-sales-ukraine-ecommerce-2023-analysis> (дата звернення: 25 квітня 2024).
23. Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of FinTech. *Journal of Innovation Management*. 2016. № 4. P. 32-34.
24. Statistics and Market Data on Ukraine. URL: <https://www.statista.com/markets/422/topic/1139/ukraine/> (дата звернення: 25 квітня 2024).

References

1. Association of Retailers of Ukraine (2022), “The impact of the war on online trade: how online sales of retailers changed during the first half of 2022”, available at: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet>, (Accessed 26 April 2024).
2. Hlibchuk, V.M. (2007), “Impact of investment risks on project implementation”, *Visnyk Natsional'noho universytetu “L'vivs'ka politekhnika” “Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku”*, vol. 606, pp. 263-270.
3. Hres'kiv, I.R. Stasiuk, N.R. and Dorosh, O.I. (2015), “Characteristics of investment risks and features of their management process”, *Efektivna ekonomika*, vol. 5.
4. Demchyshak, N. Loik, R. and Loik, A. (2024), “Development of digital technologies in the banking system of Ukraine: innovations in lending, risks and

prospects”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 61, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3714> (Accessed 25 April 2024).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution “Some issues of optimization of the system of central executive bodies”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2023-%D0%BF#Text_ (Accessed 27 April 2024).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On stimulating the development of the digital economy in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (Accessed 27 April 2024).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About the main principles of ensuring cyber security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (Accessed 27 April 2024).

8. Krasnova I.V. and Shevaldina V.H. (2020), “Ecosystem of digitization of banks”, *Modern money, banking services and financial innovation in the digital economy. Materialy III Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh* [Modern money, banking services and financial innovation in the digital economy. Materials of III All-Ukrainian science and practice Internet Conf. students, postgraduates and young scientists], Kyiv, Ukraine, pp. 34-37.

9. Majorova, T.V. (2011), “Modern aspects of the study of the content of the concept of “investment risk”, *Zb. nauk. pr. molodykh uchenykh ta aspirantiv*, vol. 26, pp. 159-169.

10. Mel'nychuk, H.S. and Marchenko, O.I. (2021), “Certain aspects of digitalization of business processes of the enterprise in modern conditions”, *Zbirnyk naukovykh prats' Universytetu derzhavnoi fiskal'noi sluzhby Ukrainy*, vol. 1, pp. 169-185.

11. Notovs'kyj, P. V. (2011), “Methodical approaches to the formation of investment risk management strategies of electric energy transmission and distribution enterprises”, *Perspektyvy rozvytku nauky ta tekhniky .Materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Prospects for the development of

science and technology. Materials of the VII International Scientific and Practical Conference], Nauka i studia, Peremyshl', Poland, pp. 16-21.

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution “Issues of the Ministry of Digital Transformation”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (Accessed 26 April 2024).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Order “On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-167-030321> (Accessed 27 April 2024).

14. Rubakha, M. Tkachyk, L. Pryjmak, I. Demchyshak, N. and Yurkiv, R. (2024), “Factor analysis of financial performance and formation of strategic stability of Ukrainian IT companies under the challenges of war”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1(54), pp. 260-281. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4229>.

15. Rudenko, M.V. (2018), “Digitalization of the economy: new opportunities and prospects”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 61-65.

16. Semenoh, A.Y. Kryvych, Y.M. and Tsyruyk, S.V. (2018), “FinTech technologies: essence, role and significance for the country's economy”, *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I.I. Mechnykova. Ekonomika*, vol. 2 (67), pp. 100-105.

17. National Bank of Ukraine (2024), “Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/develop-strategy2023> (Accessed 27 April 2024).

18. National Bank of Ukraine (2024), “Fintech development strategy in Ukraine until 2025”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku--kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist> (Accessed 27 April 2024).

19. Tkachyk, L. Rubakha, M. Pajtra, N. Demchyshak, N. and Oznamets', V. (2023), "Research of IT business in Ukraine: trends, forecasts and development strategies", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 5 (52), pp. 353-368, available at: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4128> (Accessed 27 April 2024).
20. Schukin, B. M. (2002), *Analiz investytsijnykh proektiv* [Analysis of investment projects], Kyiv, Ukraine.
21. Ayres, R. (2004), "On the lifecycle metaphor: Where ecology and economics diverge", *Ecological Economics*, vol. 48, pp. 425-438.
22. Online sales (2023), "Ukraine ecommerce 2023 Analysis", available at: <https://global24.com/en/blog/online-sales-ukraine-ecommerce-2023-analysis> (Accessed 25 April 2024).
23. Schueffel, P. (2016), "Taming the Beast: A Scientific Definition of FinTech" *Journal of Innovation Management*, vol. 4, pp. 32-34.
24. Statista (2024), "Statistics and Market Data on Ukraine", available at: <https://www.statista.com/markets/422/topic/1139/ukraine/> (Accessed 25 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 09.07.2024 р.